

Taňry öldi

Category: Kitapcy, Publisistika, Sözler

написано kitapcy | 24 январа, 2025

Taňry öldi TAŇRY ÖLDI

Kylyçdaroglynyň «halallaşma» («yrzalaşma») sözi näme maksat bilen aýdandygy çekişme döretdi.

Üstünde durmak isleýänim bu çekişme däl. Soragym bar:

Kylyçdarogly haýsy maksat bilen aýdanam bolsa, şuny gyzyklanýaryn: halallaşmagyň jemgyýetde garşylygy barmy?

“Halallaşma” ýaly jemgyýetçilik agzybirligine yşarat edýän şuňa meňzeş talaplardyr meýiller halkyň piňinemi?

Hiç kim aýyplaşmasyn, biraz gödegräk ýazjakdyryn:

Garşymyzda nähili jemgyýet bar?

Halk bu hala nähili geldi ýa-da getirildi?

Adamlaryň düýn eýe bolan medeni, syýasy, ykdysady gymmatlyklarynyň şu günki günde güýji barmy?

Ýogsa-da bu belent many-mazmunlar indi öwezini dolup bolmajak, gymmatlyklaryň gymmatyny peseldýän ähmiýetsiz, ýöntem «moda gymmatlyklaryna» öwrüldimi?

Populistlik etjek bolamok, ýa bolmasa ýerliksiz götergilemeleri etmek niýetimem ýok, aýna tutmaga mejbur bolýaryn:

Gynansak-da, şuny görýärim: Gymmatlyk düşünjesinde ullakan eroziýa bar. Pula öwürp bolmaýan, puluň boýy ýetmeýän, puluň satyn alyp bilmeýän gymmatlygy galdymy?

Gynansak-da... Hemmeleriň jylawsyz güýjüň ugrunda bolmagy ahlak gymmatlyklaryny şeýle bir ähmiýetsizleşdirdi welin, «ryswa bolmak» düşünjesi-de ýatdan çykdy.

“Halallaşmak” islenen jemgyýetiň ilki ne hala gelendiginiň-getirilendiginiň «diagnozyny» goýalyň. Soňra «bejergisini» salgy bermäge synanşarys:

• HALKYŇ ÇÖZÜLÜŞI

Jemgyýetiň umuman alanda ýaşayyş kartinasy şeýleräk:

Taslanan «ýasama zerurlyklar» derejesinde hemme zadyň ölçeğini marka öwürdiler. Meta medeniýetiniň erkinleşme talaby diňe keýpine islendi.

«Jüýjäni güýz sanaşmak» – eden işiň üçin hasap bermek köpçüligiň piňine bolman başlady, adalat talaby «güýç güýç ýeteniňki» boldy. Epeý wagtlap zynjyra baglanyp goýlan wyždanlar çüýredi.

Hiç kim özüni günäli-hataly görenok, günäkäri mydama daşdan gözleýär, özi hemişe «gowy»...

Dogry bilen ýalňyşy seljeler ýaly bolmady. Kärimden mysal bereýin: hakyky habar bilen ýalan habaryň tapawudy ýitdi, diňe näçe köp seslenme döredip bilýändigini «gymmatly» boldy! Mediýa diňe manipulirlemegiň serişdesine öwrüldi.

Intellectual maglumata, sowala duşmançylyk edildi, ýat tutmak üçin zor bilen elimize berlen zatlar «bilim» diýip götergilendi. Status-kwo boýun egildi.

Sosial mediýada köp duş gelyänsiňiz: gynançly wakalar, özgäniň derdi ýaňsylamagyň obýekti boldy. Trollyk we sosial linç halanýan pişä öwrüldi. Islänini alyp bilmezligiň-beýgelip bilmezligiň hylty gahar-gazaba, öýke-kinä ýol açdy. Garşy çykýanlara-oppozisionerlere duşmançylyk etmek agitirlendi.

“Kişi hakyny iýmek” ýaly düşüňjeleriň möwriti geçdi, düzgüne-režime garşy gitmek dinozawrlyk hasaplandy, kapitala doly boýun sunmak bazaryň mukaddesligine öwrüldi.

Janypkeshlik ýaly gymmatlyklar peseldildi. Adam peseldildi, ony mahluga öwürüp, her bir gymmatly mukaddeslikden daşlaşdyrdylar. Jemläp aýdar bolsam:

Jemgyýetiň ideallaşdyrylmagyna garşy çykan we neoliberalizmiň atasy F.Haýek üstün çykdy. Filosof Nişsäniň kesgitlemesi bilen aýdanda neoliberalizm şeýle diýdi: “Tanry öldi!”

Hawa. Özümüzizi aldamalyň, populizme ýeňilmäliň. Garşymyzda şular ýaly jemgyýetiň bardygyny hak. Ýagdaý şeýle bolsa bu «kesele» getiren «wirusyň» gözbaşy nämede?

“Halallaşmazdan” owal muny ýeňmek gerek...

• ÇEPÇILERIŇ IŞI PYRRYK

JHP nämüçin 20% bandyna gysylp galdy? Meň pikirimçe «halallaşma» ýaly ahlak-etiki sözleriň çygryndan çykyp bilmedi. Çykybam bilenok. Çünki:

Keseliň düýp sebäbi bolan we dünýäni gurşap alan «wirusa» – neoliberalizme garşy düýpli garşy çykyp bilenok? Ugurdaş oppozisiýa ýöredip halky öz tarapyna çekerin öýdýär!

Bu «wirusyň» garyplyk-deňsizlik ýaly sap ykdysady netijeleri ýok, ýokarda bellänip geçilen syýasy-medeni meseleleri-de bar. Syýasatşynas professor Wendi Brown “Neoliberalizmiň harabalarynda” kitabynda amerikan mysalynyň üstünde durup geçse-de, JHP-ni hem gyzyklandyrýan şu soraga jogap gözleýär: “Neoliberalizmiň ykdysady sargynlarynyň netijesinde nämüçin we nädip çepçiler däl-de sagçylar güýçlendi?”

Sosialist ýurtlary ýykgynçylyga uçradan neoliberalizme garşy aýgytly göreşe girmegiň ýerine konserwativ syýasatyň manipulýasiýaçy-populist syýasatlaryndan haraý isleýär! Hakykat bilen ýüzleşip bilenok, gaça göreşýär. Mysal üçin: Liboş çepçi topbagyň neoliberalizmiň iň täsirli ýaragy bolan etnos syýasatyna garşy aýgytly göreşip bilenok. Utanç.

Köpöwüşginli medeniýet ýurtlaryň baýlygy, muňa söz bolyp bilmez, emma bu ideologiýanyň temasy bolmaly däl! Dünýäde ezyň bilen eziýäniň arasynda synly göreşiň bardygy hakykatynyň üstüni örtmekde ulanýarlar etno syýasaty...

“Halallaşma” çekişmesiniň görnetin şu tarapa çekilmegi neoliberal-«wirus» ýokanjynyň aňlarda döreden ýykan-ýumranlygyny görkezýär!

JHP aň bulaşyklygyndan çykyp bilenok. Ýogsam bolmasa muny bejermek aňsat:

Jemgyýetçilik hyzmatlaryny hususlaşdyran, sosial döwleti ýykan, kişi zähmetini iýýän, oppozisiýany jylawlaýan, global kapitalla edenini etdirýän, hemme zadyň bazar üçin bolan ykdysady we syýasy heläkçileriň sebäpkäri neoliberalizmiň ideologiýasyny – syýasy medeniýetini tagtdan indirmekdir.

“Halallaşma” diňe şeýdende mümkin bolar, uçurumyň ujundaky ýurdy we jemgyýeti yzyna dolamaga mejburdrys.

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazeti, 18.11.2021 ý. Publisistika